

aggressionem regis vel eius satellitum succurrere et se ad talem defensionem foedere sociare. Ad hoc enim non requiritur in subditis suprema potestas, nec subditi regem iudicant et deponunt, sed unice se ipsos et bona sua defendunt.

Haec tamen valent *per se loquendo* et si res mere in abstracto consideratur. Nam in concreto per accidens ex eiusmodi defensione saepe multo graviora mala oriuntur, ideoque ab eadem abstinendum erit.

SECTIO III.

DE FORMIS GUBERNII CIVILIS.

§ 1. EARUM DIVISIO.

617. Subiectum potestatis civilis potest esse persona vel physica vel moralis. Ex hac diversitate oriuntur variae regiminis formae, quarum praeunte *Aristotele* (Polit. l. 3, c. 5) tres simplices distinguuntur: nimirum *monarchica*, *aristocratica*, *democratica*, prout subiectum potestatis est vel aliqua persona physica (rex, princeps), vel classis optimatum, vel denique totus populus. Ex harum formarum simplicium commixtione dein oriuntur variae formae novae, quae vocantur mixtae, qualis est v. g. hodierna monarchia constitutionalis.

Sunt qui aristocratiam et democratiam non essentialiter, sed solum gradu distingui putent, quia etiam in democratia numquam omnes imperium participant; feminae enim, minores, quicumque sui iuris non sunt ab eo excluduntur. Ideo non nisi duas formas primitivas admittunt: *monarchiam* et *polyarchiam*. Sed nihil obstare videtur, quominus in aliquo Statu omnes cives supremam potestatem participant ideoque veram democratiam constituent. *Populus* enim *politice* spectatus non immediate constat cunctis individuis omnis aetatis et sexus, sed solum cunctis *civibus*, quatenus hi familiam repraesentant. Atque ita sane totus populus non vago, sed iuridico et constanti limite a particulari collegio quarundam familiarum discernitur. Praeterea ex mente *Aristotelis* in aristocratia soli illi, qui virtute et sapientia excellunt, gubernare debent, ita ut essentielle discrimen intercedat inter aristocratiam et democratiam.

§ 2. DE EARUM LICEITATE.

THESIS XCIII.

618. Nulla praedictarum regiminis formarum per se iniusta aut illicita censenda est.

Prob. 1. Potest accidere, ut aliqua societas libera hominum conventionem fundetur ab hominibus independentibus. Iam in hoc casu possunt, sicut libere constituunt societatem, ita etiam libere subiectum auctoritatis determinare atque potestatem supremam vel sibi retinere vel in unam personam vel in aliquod collegium transferre. Ergo quaelibet ex praedictis formis potest esse legitima.

Prob. 2. Quaelibet forma regiminis licita est, in qua auctoritas ita exerceri potest, ut finis societatis civilis attingatur. *Atqui* hoc fieri potest, sive forma regiminis est aristocratica sive democratica sive monarchica. Id etiam historia luculenter confirmat.

619. *Schol.* Si quaeritur, quanam ex dictis formis respectu originis magis immediate naturalis dici queat, haec praerogativa ex nostra sententia (n. 503) prae ceteris competit formae monarchicae, quae hucusque ubique communius viguit et, quantum ex historia constat, tempore prima fuit. Ex familia enim patriarchali connaturaliter regimen monarchicum ortum est. In quantum autem ex praesenti tempore futurum praesagire licet, democratia magis magisque ubique invalescet.

§ 3. QUAE EARUM VIDEATUR PRAESTANTIOR.

THESIS XCIV.

620. Nulla regiminis forma ceteris ita praestat, ut iis pro quibuscumque adiunctis praeferenda censi possit.

Praenota: Loquimur de his formis absolute, eas in abstracto inter se comparando.

Prob. 1. Illa enim regiminis forma optima est, quae prae ceteris *ex una parte* auctoritati politicae facultatem praebet libere, expedite, efficaciter munus suum exercendi, *ex altera parte* tamen libertatem et iura privatorum in tuto collocat.

Sed nulla ex praedictis formis est illis duabus praerogativis pro omnibus adiunctis prae ceteris ornata. Nam a) *monarchia* per se quidem dignitati supremae potestatis, unitati, ordini, celeritati regiminis favet, attamen, quia totam fere potestatem uni homini, fragilitatis humanae non experti, committit, facile degenerat vel in *despotismum*, i. e. in regimen mere arbitrarium, vel in *tyrannidem*, i. e. in abusum potestatis in privatam principis commodum; b) *democratia* vero per se libertatem civium minus coarctat, maiorem securitatem ab oneribus duris et universo populo molestis praebet et singulorum civium vigilantiam et studium in rem communem auget, facile tamen perpetuis dissensionibus et tumultibus obnoxia est, praeterea per eam promptitudo et efficacia potestatis politicae non raro impeditur, et periculum tyrannidis et despotismi fervente partium studio non excluditur. Denique c) *aristocratia*, cum utriusque praecedentis formae commoda minore gradu participat, utriusque pariter incommodis ex parte subicitur atque insuper odiis et turbis inter plebem et optimates ansam praebet.

2. Quodsi quaeritur, quaenam regiminis forma secundum populorum exigentias plerumque et communiter contingere solitas melior videatur, respondet *S. Thomas* (I, 2, q. 105, a. 1) praeunte Aristotele generatim monarchiam esse optimam, eam tamen temperatam tum elemento *aristocratico*, in quantum sub rege multi principantur secundum virtutem, tum elemento *democratico*, in quantum ex populo possunt eligi principes, et ad eundem pertinet electio principum. Idem sentiunt plurimi alii, ut Bellarminus.

621. 3. Absolute tamen asseri potest illam regiminis formam esse alicui populo utilissimam, quae legitime introducta illius historiae, indoli, moribus magis congruit. Quod ipsa experientia sufficienter comprobatur. Hinc etiam fit, ut raro alicuius historicae regiminis formae mutatio, praesertim subita, impune suscipi possit.

4. Quemadmodum ex praedictis formis nulla tam imperfecta est, quae non satis prospere adhiberi possit, si cum sincero iustitiae studio in subditis pariter et in imperantibus

coniungitur, ita nulla tam perfecta est, ut ad prosperum regimen illo deficiente sufficiat. Nam iustitia est fundamentum regnorum.

§ 4. DE REGIMINIS FORMA REPRESENTATIVA.

622. Haec regiminis forma hodie in omnibus fere civitatibus per Europam vigens et primum a Locke et Montesquieu ad analogiam constitutionis anglicae theoretice excolta, sic paucis adumbrari potest. Summum imperium est apud populum, qui leges fert per mandatarios a se electos et in cameram deputatorum congregatos. Ad huius camerae, quae praecipue ad tuendam populi libertatem destinatur, potestatem coerendam eidem accedit senatus optimatum ex altioribus populi classibus desumptus, cui incumbit rationibus conservativis consulere. Utrique camerae opponitur ad tuendam potestatem executivam sanctio regia ad legum valorem requisita.

Potestas executiva per se censetur esse apud regem, qui tamen eam exercere non potest nisi per ministros *responsabiles*, qui camerae deputatorum suae gubernationis rationem reddere tenentur ab eaque iudicari possunt.

Diversarum potestatum functiones aliqua charta seu constitutione fundamentali et per pactum inter principem et populum firmata definitae sunt.

A representativa regiminis forma, quam modo descripsimus et quae hodie *constitutionalismus* vocari solet, distinguendus est *parlamentarismus*, qui v. g. in Anglia de facto viget. In parlamentarismo tota gubernatio est penes parlamenta, et ministri saltem iure consuetudinis ex numerosiore parte politica desumi debent, dum in constitutionalismo rex plena libertate in eligendis suis ministris fruitur. Hinc fit, ut in parlamentarismo numquam possit oriri oppositio inter gubernium et parlamentum, prout non raro accidere solet in constitutionalismo. In parlamentarismo rex a praeside alicuius reipublicae vix alia re distingui videtur quam iure hereditatis.

THESIS XCV.

623. Repraesentativa regiminis forma de se iniusta ceneri nequit ideoque, ubi legitime viget, ad oboedientiam cives obligat; modus tamen, quo in eadem repraesentantes eliguntur, vitiosus esse videtur.

Prob. *Pars I.* Non est *de se iniusta*. Nam de se non est inepta ad assecutionem finis societatis civilis; id quod etiam historia, praesertim populi anglici, luculenter probat. Igitur cives hanc formam, ubi legitime viget, agnoscere tenentur.

624. Prob. *Pars II.* Modus eligendi vitiosus. In modo enim electionis fere solius numeri ratio habetur, non vero specialium utilitatum diversarum classium neque indolis organicae societatis. Hinc fere necessario secum coniunctas habet continuas agitationes politicas, quae perpetuae fermentationi politicae ansam praebent, partium studia et odia fovent, plerumque iis summam potestatem tribuunt, qui maiorem pecuniae vim in electiones impendunt et minore scrupulo diversa agitationis media usurpant. Inde etiam non raro fit, ut repraesentantes populi sint homines novi, audaces, quibus plus cordi est bonum proprium quam bonum communitatis.

Sunt qui constitutionalismo obiciant, quod necessario supponat *suprematiam populi*. Quod si verum esset, constitutionalismum reprobare cogemur. Sed universim verum non est. Concedi potest constitutionalismum ex mente liberalismi suprematiam populi supponere, sed hoc ex natura rei necessario sic esse iure merito negatur. Profecto quod populus cultus etiam aliquam partem in supremo regimine habere studeat, quatenus saltem deputatos eligere et per eos de necessitate vel opportunitate legum vel tributorum decernere possit, reprehendi non potest. Ipse *S. Thomas* eam civitatis ordinationem commendat tamquam optimam, «in qua unus praeficitur secundum virtutem, qui omnibus praesit, et sub ipso sunt aliqui principantes secundum virtutem, et tamen talis principatus ad omnes pertinet, tum quia ex omnibus eligi possunt, tum quia ab omnibus eliguntur» (I, 2, q. 105, a. 2 c).

SECTIO IV.

DE AUCTORITATIS POLITICAE FUNCTIONIBUS.

§ I. EARUM DIVISIO.

625. *Aristoteles* (Polit. I. 3, c. 12) tres distinguit functiones publicas seu partes (*μέρια*) potestatis politicae: potestatem *deliberativam* (*τὸ βουλευόμενον περὶ τῶν κοινῶν*), *gubernativam* (*τὸ περὶ τὰς ἀρχάς*), *iudiciariam* (*τὸ δικάζον*). Haec divisio desumpta est ex constitutione politica Atheniensium, apud quos comitia populi (*βουλή*) supremam potestatem legiferam et iudiciariam habebant et speciales magistratus et iudices nominabant. Recentiores easdem functiones dividere solent in potestatem *legislativam*, *executivam*, *iudiciariam*, in qua tamen divisione, ut comprehendat totam potestatem politicam, vox «*executiva*» sensu aliquo multo latiore sumenda est, quam de se habet. Potestas suprema politica comprehendit totalitatem iurium, quae requiruntur, ut supremus imperans societatem civilem in suum finem efficaciter perducere possit:

626. I. *Ad intra* habet ius et officium:

1. *leges ferendi* seu normas pro activitate sociali statuendi;
2. secundum has leges societatem *gubernandi* et generatim omnia *ordinandi*, quae pro datis circumstantiis bono publico sunt necessaria, etsi legibus non sint praevisa. Haec potestas sub se comprehendit:

a) potestatem *leges promulgandi*, earum observationem *urgendi* et laesiones *praecavendi* (potestas executiva sensu strictiore);

b) potestatem praeterea *omnia ordinandi*, quae ad *pacem et securitatem publicam* servandam aut generatim ad ordinis iuridici custodiam necessaria sunt, et

c) potestatem *prosperitatem publicam positive promovendi*, et quidem:

a) in *rebus oeconomicis*, tum removendo pericula ex parte elementorum vel morborum, tum procurando vias publicas et alia media commercii publici, tum etiam aliis modis agriculturam, industriam etc. mediis publicis promovendo; β) in